

УДК: 821.161.1:7

Р.С. МОКРІЙ, асистент кафедри режисури та хореографії факультету культури і мистецтв Львівського національного університету імені Івана Франка

РОМАН «МАЙСТЕР ТА МАРГАРИТА» М.А. БУЛГАКОВА У ДІЄВОМУ МИСТЕЦТВІ

У повідомленні йдеться про відтворення роману М.А. Булгакова «Майстер і Маргарита» у дієвому мистецтві зокрема в театрі, опері, мюзиклі, кіно та хореографії. Їх характеристика та аналіз. Дослідження тем і сюжетів які в більшості спостерігаються в постановках. А також проблеми які не висвітлювались ні водній постановці.

Ключові слова: роман М.А. Булгакова «Майстер і Маргарита», театр, мюзикл, опера, балет, режисер, балетмейстер, кіно.

Майстер і Маргарита – багатоплановий, поліфонічний роман М.А. Булгакова, який називають фантастичним. На його сюжет зроблено безліч театральних постановок і декілька фільмів у всьому світі. Роман за життя автора не публікувався. Вперше він вийшов в світ тільки у 1966 році, через 26 років після смерті письменника, з купюрами, в скороченому журнальному варіанті. Тим, що цей твір дійшов до читача, суспільство зобов'язане дружині письменника Олені Сергіївні Булгаковій, яка у важкі сталінські часи зуміла зберегти рукопис роману [1].

Понад два десятиліття ведеться суперечка про можливості інтерпретації цього масштабного та багатопланового твору засобами інших жанрів і навіть видів мистецтва. Зроблено чимало спроб втілити роман «Майстер і Маргарита» в кінематографі та драматичному театрі.

Найвідоміші з них були поставлені у: Московському театрі на Таганці постановка Юрія Любимова 1977р. [9], Саратовський академічний драматичний театр ім. Карла Маркса постановка Олександра Дзекуна, прем'єра 1986р., МХАТ імені Горького Володимир Прудкин 1984 р., Московський Театр Сатири Михайло Зонненштраль 1993 р., Сергій Алдонін – Московський драматичний театр ім. К.С. Станіславського, Олександр Горшков – театр «Nota Bene», Сергій Федотов – Пермський театр, Валерій Шацький – Рязанський державний обласний театр ляльок, 1987 Театр ім. І. Франка (Київ, Україна), реж. Ірина Молостова [2].

Також було поставлено декілька Мюзиклів «Майстер і Маргарита» Автор опери-фантазії – Валентин Овсянніков: композитор, заслужений працівник культури Росії, творець і керівник Московського Дитячого Театру Естради. Режисер-постановник Леонід Полонський. Прем'єра відбулася на сцені МДТЕ 23 вересня 2009 р.; Мюзикл «Рукопис Майстра» – перший в Росії класичний мюзикл з чернеток роману, автор музики Андрій Пронін, лібрето Тетяна Малікова, художній керівник – письменник Олег Рой, режисер-постановник Дмитро Ісаїчев. Прем'єра відбулася 9 грудня 2010 року на сцені ТОГУК «Тамбовконцерт». Інші постановки театр «Комедіант», постановка Олени Чубарової та Ірини Єгорової, спектаклі по роману: «Садова 10,

далі – скрізь ...», «Дрібниця», прем'єра 2008 р.; МХТ ім. Чехова, режисер Янош Сас; А.Лелявскій (Білорусь, м. Мінськ) 1987 р., Білоруський Державний Театр Ляльок; В. Маслюк (Білорусь, м. Мінськ) 1988 р., Державний Академічний Російський Театр ім. М.Горького; Харківський державний академічний театр ляльок ім. В. А. Афанасьєва (м. Харків), 2005 р. Новий драматичний театр на Печерську (м. Київ) [2].

Відомі також спроби закордоном відтворити сюжет відомого роману в такими режисерами як: Грехем Янг (Великобританія), Франк Касторф (Німеччина), Бруно Макс (Угорщина), Олександр Марін (Канада), Роман Прошнік (Австрія), Стефан Москов (Болгарія), Йонас Вайткус (Литва), Оскарас Коршуновас (Литва), Санду Греку (Молдавія), Крістіан Люпа (Польща), Театр Гешер (Ізраїль) рок-опера Аві Бен'яміна – режисер Євген Ар'є, Тель-Авів, 2000 р., Театр ім. Грибоедова (Грузія, м. Тбілісі), Театр Сінетік (США, м. Вашингтон), 2004 р., 2010 р. Театр «Гавелла», Хорватія, Загреб [2].

За романом отримав кілька екранізацій: «Пілат та інші» (телефільм, ФРН, 1971 р.) – реж. Анджей Вайда., «Майстер і Маргарита» (Італія, Югославія, 1972 р.) – реж. Олександр Петрович., «Майстер і Маргарита» (телесеріал, Польща, 1988-1990 рр.) – реж. Мачек Войтишко., «Подія в Юдеї» (Великобританія, 1991 р.) – реж. Пол Брайерс., «Майстер і Маргарита» (Росія, 1994 р.) – реж. Юрій Кара., «Майстер і Маргарита» (Росія, 1996 р.) – реж. Сергій Десницький., «Майстер і Маргарита» (Угорщина, 2005 р.) – реж. Ібойя Фекете., «Майстер і Маргарита» (Росія, 2005 р.) – реж. Володимир Бортко., «Майстер і Маргарита» – фотопроект виставка фотоілюстрацій до роману (Франція, Росія, 2008 р.) – фотохудожник Жан-Даніель Лорье, та ін. [2].

У 1992 році поставлена опера «Майстер і Маргарита» білоруського композитора Євгена Глебова. Глебов хотів написати оперу ще в 1975 році, коли цей роман з'явився в журналі «Москва», але дозвіл на написання не зміг тоді отримати. Опера «Майстер і Маргарита» вважається класикою білоруської музичної літератури. 1995 році за симфонію-фантазію «Майстер і Маргарита» композитору Андрію Петрову присуджена Державна премія РФ [3].

«Майстер і Маргарита» як рок-мюзикл Олександра Градського 2009 року. За авторським визначенням, «опера в двох діях і чотирьох картинах». На сцені поставлена не була, існує у вигляді єдиного аудіозапису 2009 року.

Роман Віктюк, працюючи над п'єсою за романом «Майстер і Маргарита», врахував і політичний контекст, і мотиви ранніх редакцій булгаковського тексту. Радянська епоха постає у виставі з усім абсурдом і безглуздістю, тут панує гротеск. Великий бал повного місяця виявляється шабаш радянських вождів, танцюють бюсти Леніна та Сталіна. Тема з «Служниць» Жене «неможливо любити один одного в рабстві» отримує несподіване продовження тут, і любов для Майстра і Маргарити – це передусім страждання і біль. За подіями спостерігає Воланд, холодний і відчужений. Вистава Театру Романа Віктюка – це третє звернення режисерів до культового у літературі тексту після Вільнюса і Нижнього Новгороду. У порівнянні з попередніми версіями тут менше романтики і більше філософського осмислення феномена сталінської епохи [4].

Роман М. Булгакова «Майстер і Маргарита» став справді культовим твором, який значиться в списку улюблених книг практично кожної освіченої людини. Коли намагаєшся осмислити всю глибину і широту охоплення не втрачають своєї актуальності проблем, подиву та захоплення талантом автора немає межі. У світлі цього факту здається дивним те, що впродовж тривалого часу шанувальники генія Булгакова не мали можливості насолодитися гідної екранізацією книги.

Існують і хореографічні версії роману, одна з них була здійснена відомим російським хореографом, екс-княнином і випускником Київського хореографічного училища Давидом Авдишем. Балет «Майстер і Маргарита» в цій версії не претендує на повне розкриття змісту культового твору, бо це апріорі є нереальним у хореографічній його інтерпретації, де практично не дано існувати таким формам вираження, як підтекст, ремінісценція і акцент на той чи інший погляд автора роману [6]. Балетмейстер обрав форму побудови асоціативного образно-сислового ряду, апелюючи до літературного першоджерела і його змісту інтонаціями, настроями, сюжетним взаємопереплітанням дій героїв. Як і в романі Михайла Булгакова, у виставі Давида Авдиша Маргарита в першій дії – загадкова і чарівна незнайомка, зовсім несхожа на тих жінок, яким «пісні не треба, нам впоратися давай». У другому – це вже зовсім інша жінка, готова на все в ім'я своєї любові, і вона, як Фауст, продає душу дияволу, стає відьмою, королевою на балу мерців [5].

Аналізуючи роман М.А. Булгакова «Майстер і Маргарита» та театральні постановки за мотивами роману ми можемо прослідкувати, що всі намагались розкрити якусь одну сторону роману. Мабуть це відбувалось тому що роман є надзвичайно великим і важким якщо брати його загалом. Тут є три сюжетні лінії які дотикаються між собою. Тому для того щоб глядач зрозумів що саме режисер-постановник, чи балетмейстер хотів виразити, зазвичай акцент іде на один із сюжетів, або два. Єдині варіанти де було показано повністю всі три сюжетні лінії до малих подробиць це звичайно є екранізації роману. Оскільки вони не є обмежені часом та можливостями.

Також хочеться зазначити що звертаючись до образу Маргарити усі показують її як героїню, яка страждала в ім'я кохання, але ніхто не показав її егоїстичного бажання володіти чоловіком і свідоме рішення звернутись до темних сил. Тому що за ідеєю роману Маргарита не є позитивним героєм, а повністю навпаки. І саме цю важливу рису в романі не показав ніхто.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Соколов Б. В. Булгаковская энциклопедия. – М.: Локид; Миф, 2000. – 592 с.
2. Трофименков М., Герусова Е. С кем вы, Мастера и Маргариты? // «Власть» № 50, 19 декабря 2005
3. Театра Романа Віктюка [Електрон. ресурс] – Режим доступу: <http://www.teatroiktuka.ru/reperatory/master-i-margarita>. – Заголовок з екрану.
4. Театр на Таганке [Електрон. ресурс] – Режим доступу: http://taganka.theatre.ru/performance/master_margarita. – Заголовок з екрану.
5. Masteran d margarita [Електрон. ресурс] – Режим доступу: <http://www.masterandmargarita.eu/ru/05media/muziekpermtvideo.html>. – Заголовок з екрану.